

Проф. др БИЉАНА МИЛОШЕВИЋ ШОШО
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Катедра за социологију
Алексе Шантића 1, Пале, Република Српска
Босна и Херцеговина
Е-адреса: milosevic_biljana@yahoo.com

Проф. др РАДЕ ШАРОВИЋ
Универзитет Црне Горе
Филозофски факултет
Катедра за социологију
Данила Бојовића ББ, Никшић, Црна Гора
Е-адреса: sarovicrade@gmail.com

НОРМАЛНО vs. ПАТОЛОШКО КОД МЛАДИХ ИЗ РУРАЛНИХ СРЕДИНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ: ЕМПИРИЈСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

САЖЕТАК: Циљ рада је освјетљавање стања и прилика из сфере социјалне девијантности код младих из руралних средина у Републици Српској. Аутори рада настојали су перципирати заступљеност девијантних појава и стања код младих из руралних средина у Републици Српској, односно,

утврдити да ли је код ове популације у руралним областима стопа „нормалног” понашања још увијек у предности у односу на „патолошко”. У раду ће се представити резултати истраживања *нормалној vs. психолошкој понашања* са којима се ова популација сусретала у протекле двије године или је и сама била истим подложна. С обзиром на цјелокупну ситуацију у овом периоду, у раду ће бити предочени и резултати истраживања који показују најраширеније моделе девијантних образаца понашања, као и вриједносни оквир који гаји и кога се придржава ова популација.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: млади, рурално, нормално, патолошко, Република Српска

УВОД

Као што је то претходно истакнуто намјера аутора овог рада је анализа стања и прилика у сфери социјалне девијантности код младих из руралних средина у Републици Српској. Анализа се темељи на добијеним резултатима истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта „Квалитет свакодневног живота као детерминанта менталног здравља студената” у Републици Српској, чије су активности реализоване у периоду 2019–2021. године. Са сигурношћу можемо рећи да обиљежја модерног доба и промјене које се биљеже у свим елементима и односима било које друштвене структуре, помјерају стандарде у одређењу нормалног, односно патолошког понашања. Социолошки приступ нормалности темељи се на адаптивном одговору на анемичну ситуацију или друштвене дезорганизације и то у виду социјалне појаве у коју је укључена значајна група људи, чије понашање карактерише одступање од просјека уобичајених друштвених очекивања.¹ Патолошко обухвата све оно девијантно или аберантно пона-

¹ П. Опалић (2008): *Психијатријска социологија*, Београд: Завод за уџбенике, 95.

шање. Претпостављамо да патолошко у руралним срединама не одступа значајно од патолошког у урбаним заједницама, али смо убијећа да се манифестује у много мањој мјери, и то понајвише због јачег интензитета вриједносних норми и правила заснованих на традиционалним – патријархалним схватањима и учењима. Специфичности сеоске заједнице су: релативна изолованост од друштвене и већа зависност од природне средине, мали број становника, примарно групни карактер друштвених односа, низак степен подјеле рада и релативна хомогеност, висок степен социјалне контроле који се темељи на традиционалним обрасцима понашања (неформални механизам друштвеног надзора), изражена солидарност и кооперација између чланова заједнице, значајна улога религије, традиције и обичаја, заступљена и његована народна или сељачка култура „мала традиција” – сељаштво као антипод племству), те врло ограничена друштвена мобилност.² У остатку рада упознаћемо се са резултатима истраживања који ће нам дати увид у то да ли су ове одреднице руралних средина допринијеле доминацији нормалног понашања над патолошким код младих на овдашњим просторима.

ВИДЉИВОСТ ПАТОЛОШКОГ ПОНАШАЊА КОД МЛАДИХ НА СЕЛУ

Истраживање је спроведеном на узорку од 300 испитаника, из редова студентске популације на оба јавна универзитета у Републици Српској током друге половине 2020. и прве половине 2021. године. Основни инструмент био је анкетни упитник, а добијени подаци са терена обрађени су помоћу софтверског пакета Statistical Package for Social Sciences³.

² J. Goričar (1977): *Sociologija*, Beograd: IP Rad, 409.

³ Б. Милошевић Шошо (2021): „Мапирање проблема менталног здравља студентске популације у Републици Српској – социокултурни

Узорак је структурисан тако да је међу испитаницима било 187 особа женског пола или 63,4%, и 108 испитаника мушког пола, или 36,6%. Највећи број испитаника припадао је старосној доби од 18 до 25 година, односно 281, или 95,3%. Територијално, највећи број испитаника је са подручја Бање Луке, њих 150 или 50,8%, потом са простора Источног Сарајева (122 или 41,4%), те из Бијељине, њих 23 или 7,8%⁴. Према мјесту пребивалишта, највише испитаника долази из мјеста чија се густина насељености креће од 5.000 до 30.000 становника и таквих испитаника је 120 или 40,7%. Одмах потом су испитаници који су из мјеста са преко 100.000 становника и таквих је 51 или 17,3%. Најмањи број испитаника је из мјеста која броје мање од 1.000 становника и таквих је 20 или 6,8% (Табела 1), који су били фокус наше анализе за потребе овог рада, јер према статистичким критеријумима величина села не прелази преко 2.000 становника ако се узме у обзир чињенично стање да руралне цјелине полако изумиру у нашем друштву. Неки блажи помак десио се у смислу прилива становништва у сеоске заједнице узрокованог пандемијом, изазване вирусом ковид-19, али то је недовољно да би се селу повратила његова функционалност у цјелости.

Породица као стуб сваког друштва добија на значају посебно у патријархалним срединама, те смо с тим у вези настојали утврдити квалитет породичних односа међу испитаницима (Табела 2). На основу понуђених одговора закључујемо да су испитаници из руралних средина веома задовољни квалитетом породичних односа, јер је њих деветоро дало оцјену 10. По пет испитаника је задовољство породич-

контекст”, *Ментално здравље и квалитет свакодневне животне ситуације у Републици Српској*, Источно Сарајево: Социолошко друштво Републике Српске, 12.

⁴ Исто, 13.

Табела 1. Број испитаника према величини мјеста пребивалишта

Опис	Величина мјеста пребивалиштва	
	Број	%
Мјесто < 1.000 становника	20	6,8
1.000–5.000 становника	47	15,9
5.000–30.000 становника	120	40,7
30.000–100.000 становника	51	17,3
> 100.000 становника	55	18,6
Недостаје одговор	2	0,7
УКУПНО	295	100%

ним односима оцјенило са оцјеном 9 и оцјеном 8. Само један испитаник је задовољство породичним односима оцјенио са оцјеном 4. Оно што би на скали задовољства породичним односима било оцјењено као лоше или незадовољавајуће, није забиљежено код наших испитаника, на основу чега закључујемо да постоји задовољство постојећим квалитетом породичних односа.

Провјеравали смо присуство неких од класичних облика девијантног понашања међу породицама наших испитаника и резултат нам указује на то да нема присуства криминогеног дјеловања унутар породица испитаника (Табела 3). Такође, није забиљежен ниједан случај породичног насиља међу овом популацијом (Табела 3). Оно што се издваја као девијација, јесте присуство случајева алкохолизма међу породицама испитаника, јер су забиљежена четири случаја или 20% у овом дијелу узорка (Табела 3). Ово нам указује на хроничан проблем алкохолизма у друштву, који је широко распрострањен и што с разлогом наше друштво сврстава у ред *мокрех кулџура*.⁵ Упоређујући ове резултате са резултатима

⁵ S. M. Dragišić-Labaš (2012): *Čovek i alkohol u društvu*, Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta i Čigoja štampa.

Табела 2. Задовољство испитаника породичним односима према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста	Задовољство односима у породици										Укупно
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Мјесто < 1.000 становника	0	0	0	1 (0,3%)	0	0	0	5 (1,7%)	5 (1,7%)	9 (3,1%)	20 (6,8%)
1.000 – 5.000 становника	0	0	0	1 (0,3%)	4 (1,4%)	1 (0,3%)	4 (1,4%)	8 (2,7%)	9 (3,1%)	20 (6,8%)	47 (16,0%)
5.000 – 30.000 становника	4 (1,4%)	3 (1%)	1 (0,3%)	2 (0,6%)	7 (2,4%)	6 (2,0%)	9 (3,1%)	15 (5,1%)	20 (6,8%)	53 (18%)	120 (40,9%)
30.000 – 100.000 становника	0	1 (0,3%)	3 (1,0%)	3 (1,0%)	2 (0,6%)	2 (0,6%)	2 (0,6%)	5 (1,7%)	8 (2,7%)	25 (8,5%)	51 (17,4%)
> 100.000 становника	1 (0,3%)	1 (0,3%)	0	2 (0,6%)	1 (0,3%)	7 (2,4%)	3 (1,0%)	8 (2,7%)	10 (3,4%)	22 (7,5%)	55 (18,8%)
УКУПНО	5 (1,7%)	5 (1,7%)	4 (1,4%)	9 (3,1%)	14 (4,8%)	16 (5,4%)	18 (6,1%)	41 (13,9%)	52 (17,7%)	129 (44,0%)	293 100%

истог овог истраживања, а на тему алкохолизма у урбанијим срединама, увиђамо да је 20 испитаника или 6,8% њих, суочено са алкохолизмом као проблемом у њиховој породици.⁶ Такође, у мјестима која броје од 1.000 до 5.000 становника, примјеђено је присуство алкохолизма као проблема, јер се седам или 2,4% испитаника изјаснило позитивно о постојању проблема алкохолизма у њиховим породицама. На овом примјеру перцепирана је паралела између социјалне патологије села,⁷ са социјалном патологијом урбанијих средина.

Такође, није забиљежен ниједан други облик патолошког понашања које смо као опције понудили испитаницима. Наиме, нико од испитаника из руралних средина није имао случај проституције, коцкања, просјачења и самоубиства у породици, што се исто не може рећи за урбане средине (Табела 3).

У наредном дијелу рада представићемо неке од резултата истраживања који се односе на вриједносни оквир у којима дјелују испитаници. Евидентно је нарушавање постојећег вриједносног система под утицајем новог таласа вриједности, најчешће утилитаристичког карактера, наметнутог од стране нових друштвено-политичких елита. На неке од понуђених одговора испитаници су се изјаснили на сљедећи начин (Табеле 4–7).

---

⁶ Б. Милошевић Шошо (2021): „Мапирање проблема менталног здравља студентске популације у Републици Српској – социокултурни контекст”, *Ментално здравље и квалитет свакодневне живота студената у Републици Српској*, Источно Сарајево: Социолошко друштво Републике Српске, 12.

⁷ М. Милосављевић (2011): „Карактеристични облици девијација сеоског становништва”, *Полијеица*, 2: 255.

Табела 3. Присуство девијантних појава међу испитаницима према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста пребивалишта	Мање од 1.000 становника		1.000 – 5.000 становника		5.000 – 30.000 становника		30.000 – 100.000 становника		Више од 100.000 становника		Укупно	
	Да	Не	Да	Не	Да	Не	Да	Не	Да	Не	Број	%
У својој породици је присутан криминал	0	20 (6,8%)	0	47 (16%)	1	119 (40,6%)	0	51 (17,4%)	0	55 (18,8%)	293	100
У својој породици је присутно насиље	0	20 (6,8%)	2	45 (15,3%)	7	113 (38,6%)	5	46 (15,7%)	4	51 (17,4%)	293	100
У својој породици је присутан алкохолизам	4 (1,3%)	16 (5,4%)	7 (2,4%)	40 (13,7%)	6 (2%)	114 (38,9%)	3 (1%)	48 (16,4%)	4	51 (17,4%)	293	100
У својој породици је присутна проституција	0	20 (6,8%)	0	47 (16,4%)	1	119 (40,6%)	0	51 (17,4%)	0	55 (18,8%)	293	100
У својој породици је присутно коцкање	0	20 (6,8%)	0	47 (16,4%)	1	119 (40,6%)	0	51 (17,4%)	0	55 (18,8%)	293	100
У својој породици је било самоубиства	0	20 (6,8%)	0	47 (16,4%)	1	119 (40,6%)	2	49 (16,7%)	1	54 (18,4%)	293	100

Табела 4. Жеља за утицајем испитаника према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста	У животу ми је важно имати могућност утицаја					
	Нимало ми није важно	Углавном ми није важно	Понекад	Углавном ми је важно	У потпуности се слажем	Укупно
Мјесто < 1.000 становника	2 (0,68%)	2 (0,68%)	9 (3,07%)	2 (0,68%)	5 (1,7%)	20 (6,8%)
1.000–5.000 становника	2 (0,68%)	6 (2%)	22 (7,5%)	10 (3,4%)	7 (2,3%)	47 (16%)
5.000–30.000 становника	4 (1,4%)	9 (3,07%)	54 (18,4%)	39 (13,3%)	13 (4,4%)	119 (40,6%)
30.000–100.000 становника	1 (0,3%)	5 (1,7%)	20 (6,8%)	10 (3,4%)	17 (5,8%)	53 (18,1%)
> 100.000 становника	0	8 (2,7%)	14 (4,8%)	20 (6,8%)	12 (4,1%)	54 (18,4%)
УКУПНО	9 (3,07%)	30 (10,2%)	119 (40,6%)	81 (27,6%)	54 (18,4%)	293 (100%)

Табела 5. Заступљеност емпатије код испитаника према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста	У животу ми је важно помагати другима					
	Нимало ми није важно	Углавном ми није важно	Понекад	Углавном ми је важно	У потпуности се слажем	Укупно
Мјесто < 1.000 становника	2 (0,68%)	0	4 (1,4%)	7 (2,4%)	7 (2,4%)	20 (6,8%)
1.000–5.000 становника	4 (1,4%)	1 (0,4%)	11 (3,8%)	20 (6,8%)	11 (3,8%)	47 (16%)
5.000–30.000 становника	2 (0,68%)	5 (1,7%)	31 (10,1%)	48 (16,4%)	33 (11,3%)	119 (40,6%)
30.000–100.000 становника	2 (0,68%)	2 (0,68%)	8 (2,7%)	19 (6,5%)	22 (7,5%)	53 (18,1%)
> 100.000 становника	1 (0,4%)	4 (1,4%)	5 (1,7%)	24 (8,2%)	20 (6,8%)	54 (18,4%)
УКУПНО	11 (3,8%)	12 (4,1%)	59 (20,1%)	118 (40,2%)	93 (31,7%)	293 (100%)

Табела 6. Значај образовања за испитанике према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста	У животу ми је важно континуирано унапријеђивати образовање					
	Нимало ми није важно	Углавном ми није важно	Понекад	Углавном ми је важно	У потпуности се слажем	Укупно
Мјесто < 1.000 становника	0	1 (0,3%)	3 (1%)	6 (2%)	10 (3,41%)	20 (6,8%)
1.000–5.000 становника	0	0	4 (1,3%)	25 (8,5%)	18 (6,1%)	47 (16%)
5.000–30.000 становника	0	3 (1%)	8 (2,7%)	47 (16,4%)	61 (20,8%)	119 (40,6%)
30.000–100.000 становника	0	1 (0,3%)	8 (2,7%)	8 (2,7%)	35 (12%)	52 (17,7%)
> 100.000 становника	1 (0,3%)	1 (0,3%)	5 (1,7%)	18 (6,1%)	30 (19,2%)	55 (18,8%)
УКУПНО	1 (0,3%)	6 (2%)	28 (9,6%)	104 (35,5%)	154 (52,5%)	293 (100%)

Табела 7. Вриједности породица испитаника према величини мјеста пребивалишта

Величина мјеста	Вриједности породице у којој су испитаници одрасли		
	Патријархалне вриједности	Либералне вриједности	Укупно
Мјесто < 1000 становника	17 (5,8%)	3 (1%)	20 (6,8%)
1.000–5.000 становника	37 (12,6%)	10 (3,4%)	47 (16%)
5.000–30.000 становника	90 (30,7%)	29 (9,9%)	119 (40,6%)
30.000–100.000 становника	34 (11,6%)	18 (6,1%)	52 (17,7%)
> 100.000 становника	39 (13,3%)	16 (5,4%)	55 (18,8%)
УКУПНО	217 (74%)	76 (26%)	293 (100%)

Најупечатљивије одговоре добили смо на питање о вриједностима које његују породице испитаника у којима су одрасли. Наиме, 17 породица испитаника његује патријархалне вриједности, док свега три породице вреднују либералне вриједности (Табела 7). Овим се потврђују раније изнесени ставови теоретичара који се нешто експлицитније баве руралном проблематиком, јер истичу да је срж вриједносног система била иста за све генерације и оне су наликовале једна другој, иако процес модернизације намеће нова правила понашања у погледу данашњег вриједносног система код ове популације на селу.⁸ Снага патријархалних вриједности је забиљежена и у нешто насељенијим подручјима која су била предмет анализе, па тако имамо податак да у срединама које броје од 1.000 до 5.000 становника, 37 породица његује патријархалне вриједности, а 10 породица је окренуто либералним вриједностима. У мјестима која броје од 5.000 до 30.000 становника, 90 породица поштује и придржава се патријархалног система вриједности, док је 29 породица наклоњено либералним вриједностима. По свим осталим одговорима у овом сету питања, млади са села наликују младима у граду, с обзиром да су већ самим својим статусом – студенти-учесници процеса модернизације, те се у складу с тим мијењају и њихове потребе и схватање вриједносног система. Жеља за утицајем у будућности код младих из руралних подручја је половична, јер им је то важно у зависности од ситуације (Табела 4). Емпатија, односно потреба да другима буду од помоћи је процентуално приближно иста и код младих из руралних и код младих из урбаних средина (Табела 5). Важност жеље за образовањем и континуираним усавршавањем, такође је једнако заступљена код обе групације младих

---

⁸ С. Шљукић (2015): *Село у социолошком ојегалу*, Нови Сад: Mediterranean Publishing, 189.

(Табела 6). Анализа и интерпретација добијених података, на основу спроведеног истраживања, наводи нас на закључак да су млади, као популациона категорија, увијек плодносно тло за истраживање, у оквиру различитих социолошких дисциплина, и да представљени резултати потврђују да су млади на селу још увијек, у највећој мјери у оквирима *нормалној* понашања. Чињеница је да друштвени процеси и код ове популације изазивају промјене у смислу опонашања моделе живљења у граду, при чему усвајају елементе урбане културе.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

На основу анализе и интерпретације добијених емпиријских показатеља у прилици смо да на одређени начин мапирамо формате понашања у руралним срединама на простору Републике Српске. Иако се радило на релативно малом узорку, убјеђења смо да би сличне показатеље добили и да се истраживање спровело међу већим бројем испитаника, што свакако стоји као препорука за неке даље истраживачке подухвате. Представљени резултати, пружају нам информације о руралним срединама, као још увијек здравијем окружењу за живот у смислу норми и правила понашања, те патријархалног система вриједности који је окосница и стуб стила живљења наших испитаника. Основна запажања из анализе одражавају кључна питања којима се требају позабавити релевантне институције, дајући притом одговоре, али и преносећи ставове испитаника о кључним вриједностима и правилима свакодневног живота у руралним срединама. Сагледавањем постојећих механизма контроле девијантног понашања, запажамо да су као такви скоро па непотребни у руралним срединама, јер се испоставља да је јак систем норми и вриједности којег се становници придржавају, довољан корективни фактор за друштвено прихватљиво

понашање у највећој мјери. С тим у вези, препорука је да се осигурају и оснаже различити капацитети подршке оваквим срединама, како би се очувала здрава, друштвено-морална језгра. У прилог реченом, истакнућемо да су и прије постојали изазови руралног развоја на овдашњим просторима, али да су се гледишта и ставови по питању истог знатно промјенила након пандемије изазване вирусом КОВИД-19, која је увелико истакла сву озбиљност потребности руралног развоја и живота у таквим срединама.

Prof. BILJANA MILOŠEVIĆ-ŠOŠO, PhD

University of East Sarajevo

Faculty of Philosophy

Department of Sociology

Alekse Šantića 1, Pale, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

E-mail: milosevic_biljana@yahoo.com

Prof. RADE ŠAROVIĆ, PhD

University of Montenegro

Faculty of Philosophy

Department of Sociology

Danila Bojovića BB, Nikšić, Montenegro

E-mail: sarovicrade@gmail.com

NORMAL vs. PATHOLOGICAL AMONG YOUNG PEOPLE
FROM RURAL AREAS IN REPUBLIKA SRPSKA:
EMPIRICAL INDICATORS

SUMMARY: The aim of this work is focus on social deviance among young people living in rural areas in the Republic of Srpska. The author tried to perceive the presence of deviant phenomena and conditions among young people living in rural areas and determine whether the rate of “normal” behaviour is still higher than “pathological” among this specific population. The paper presents the results

of the research of normal vs. pathological behaviour this population experienced in the past two years, during outbreak of Covid-19 virus. Considering the overall situation in the past two years, the paper will also present the results of research that show the most widespread models of deviant behavioural patterns, as well as the value framework that this population cultivates and adheres to. All obtained empirical indicators are showing that in rural areas, the pattern of socially acceptable behaviour is still preferred over the deviant one, and that the system of patriarchal values is preferred over the liberal ones. What was perceived as deviant behaviour, in this research, is a wide presence of problem with alcoholism. However, regardless of the fact that the survey was conducted on a small but acceptable sample, we are sure that despite the observed similarity with certain forms of behaviour in urban areas, there are moral values deviations in the perception of life quality.

KEYWORDS: youth, rural population, normal, pathological, Republic of Srpska